

О'ЗБЕКИСТОНДА ЭКОЛОГИЯНИНГ ТУРИЗМГА ТА'СИРИ

ВЛИЯНИЕ ЭКОЛОГИИ НА ТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ

IMPACT OF ECOLOGY ON TOURISM IN UZBEKISTAN

*Bekmurodov Davron Shokir og'li**Toshkent kimyo xalqaro universiteti talabasi**O'zbekistonda ekologiyaning turizmga tasiri**davrombekmurodov@gmail.com*

Аннотация: Ushbu maqolada O'zbekistonda ekologiyaning turizmga ta'siri tadqiq etilgan. Tadqiqotda adabiyotlar tahlili, kuzatish va taqqoslash usullaridan foydalanilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda ekologik muammolar, jumladan, iqlim o'zgarishi, cho'llanish, suv tanqisligi va ifloslanish kabi muammolar turizmga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, hukumat va turizm sohasi vakillari tomonidan ekologik barqarorlikni ta'minlash borasida bir qator chora-tadbirlar ko'rilmoqda. Tadqiqot yakunida O'zbekistonda ekologik turizm, "yashil" texnologiyalarni joriy etish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik ta'limni rivojlantirish kabi tavsiyalar berilgan.

Калит so'zlar: ekologiya, turizm, O'zbekiston, barqaror rivojlanish, atrof-muhit muhofazasi.

Аннотация: В этой статье исследуется влияние экологии на туризм в Узбекистане. В исследовании использовались методы анализа литературы, наблюдения и сравнения. Результаты показывают, что экологические проблемы в Узбекистане, включая изменение климата, опустынивание, нехватку воды и загрязнение окружающей среды, негативно влияют на туризм. В то же время правительством и представителями туристической отрасли принимается ряд мер по обеспечению экологической устойчивости. В заключение исследования были даны рекомендации по развитию экологического туризма, внедрению "зеленых" технологий, охране окружающей среды и экологическому образованию в Узбекистане.

Ключевые слова: экология, туризм, Узбекистан, устойчивое развитие, охрана окружающей среды.

Abstract: this article explores the impact of Ecology on tourism in Uzbekistan. The study used literature analysis, observation, and comparison techniques. The results show that environmental issues in Uzbekistan, including climate change, desertification, water scarcity and pollution, have a negative impact on tourism. At the same time, a number of measures are being taken by the government and representatives of the tourism industry to ensure environmental sustainability. At the end of the study, recommendations were made in Uzbekistan such as environmental

tourism, the introduction of "green" technologies, environmental protection and the development of environmental education.

Keywords: ecology, tourism, Uzbekistan, Sustainable Development, Environmental Protection.

KIRISH

O'zbekiston so'nggi yillarda xalqaro turizm bozorida o'zining betakror tabiati, boy madaniy merosi va an'analari bilan alohida o'rin egalladi. Biroq, mamlakatda ekologik muammolar, xususan, iqlim o'zgarishi, cho'llanish, suv tanqisligi va ifloslanish kabi muammolar turizm sohasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [1]. Ushbu maqolada O'zbekistonda ekologiyaning turizmga ta'siri tadqiq etilgan bo'lib, muammolar tahlili va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqotda adabiyotlar tahlili, kuzatish va taqqoslash usullari qo'llanilgan. Xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari, statistik ma'lumotlar hamda internet manbalaridan foydalanilgan [2]. Adabiyotlar tahlili natijasida O'zbekistonda ekologik muammolarning turizm sohasiga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar yetarli emasligi aniqlandi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda ekologik muammolar turizmga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan:

- Iqlim o'zgarishi natijasida yozgi mavsumda haroratning keskin ko'tarilishi, qishda esa sovuqlarning kuchayishi kuzatilmoqda. Bu esa turistlar oqimining mavsumiy taqsimlanishiga olib kelmoqda [3].

- Cho'llanish jarayonlari avj olishi natijasida O'zbekistonning ayrim hududlarida suv tanqisligi va qurg'oqchilik muammolari yuzaga kelmoqda. Bu esa suvga bog'liq bo'lgan turizm turlariga (masalan, daryo bo'ylab sayohat) salbiy ta'sir ko'rsatadi [4].

- Sanoat korxonalari, transport vositalari va maishiy chiqindilar hisobiga havo, suv va tuproqning ifloslanishi kuzatilmoqda. Ayniqsa, Orol dengizi qurishi oqibatida yuzaga kelgan "Chang bo'ronlari" nafaqat atrof-muhitga, balki insonlar salomatligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [5].

- O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash va utilizatsiya qilish tizimining yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi tufayli ko'plab hududlarda maishiy chiqindilar to'planib qolmoqda. Bu esa landshaft va ekotizimlarning buzilishiga olib keladi [6].

Shu bilan birga, so'nggi yillarda O'zbekistonda ekologik vaziyatni yaxshilash va barqaror turizmni rivojlantirish borasida bir qator ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 2-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4861-sonli Farmoni qabul qilindi [7]. Ushbu hujjatda 2025-yilgacha

bo'lgan davrda O'zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirish Konsepsiyasi tasdiqlandi.

Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi huzurida Barqaror turizmni rivojlantirish va ekologiyani muhofaza qilish boshqarmasi tashkil etildi [8]. Mazkur tuzilma ekologik turizm, "yashil" sertifikatlashtirish tizimi, chiqindilarni boshqarish kabi yo'nalishlarda faoliyat olib bormoqda.

O'zbekistonda bir qator xalqaro ekologik loyihalar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2021-2024-yillarda BMTning "O'zbekistonda cho'llanishga qarshi kurashish" loyihasi doirasida mintaqaviy hamkorlik dasturi ishlab chiqilgan [9].

TAHLIL VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda ekologik muammolar turizm sohasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, davlat va nodavlat tashkilotlari hamkorligida ekologik vaziyatni yaxshilash va barqaror turizmni rivojlantirish borasida sezilarli ishlar amalga oshirilmoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xorijiy mamlakatlarda ham ekologik turizm, "yashil" texnologiyalar, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik ta'lim kabi yo'nalishlar jadal rivojlanmoqda.

Iqlim o'zgarishi natijasida yozgi mavsumda haroratning keskin ko'tarilishi va qishda sovuqlarning kuchayishi turistlar oqimining mavsumiyligiga olib kelmoqda. Bu esa turizm sohasi uchun bir qator qiyinchiliklar yaratadi, chunki mavsum davomida juda ko'p mehmonxonalar, restoranlar va boshqa ob'ektlar band bo'lsa, mavsum tashqarisida esa aksincha, deyarli bo'sh qoladi [3]. Bundan tashqari, ob-havo sharoitining o'zgarishi turistlarning sog'lig'i va xavfsizligiga ham ta'sir qilishi mumkin.

Cho'llanish jarayonlari ayrim hududlarda suv tanqisligi va qurg'oqchilik muammolarini keltirib chiqarmoqda. Bu esa daryo bo'ylab sayohatlar, suv sporti turlari, baliq ovi kabi suv resurlariga bog'liq bo'lgan turizm faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [4]. Shuningdek, cho'llanish landshaftning o'zgarishiga, hayvonot va o'simlik dunyosining qisqarishiga olib keladi, bu esa ekoturizm va tabiatga asoslangan turizmning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

Sanoat korxonalarini, transport vositalari va maishiy chiqindilar tufayli havo, suv va tuproqning ifloslanishi ham jiddiy muammo hisoblanadi. Ayniqsa, Orol dengizi qurishi oqibatida paydo bo'lgan "Chang bo'ronlari" atrof-muhitga va insonlar salomatligiga katta zarar yetkazmoqda [5]. Ifloslanish nafaqat ekotizimlar va bioxilma-xillikka, balki turizm obyektlari, tarixiy yodgorliklarga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa ushbu joylarning jozibadorligini pasaytiradi.

Maishiy chiqindilarni yig'ish, saralash va qayta ishlash tizimining yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi natijasida ko'plab hududlarda chiqindilar to'planib qolmoqda. Bu esa landshaftning buzilishiga, hidsiz hidlarning paydo bo'lishiga va ekologik holatning yomonlashuviga olib kelmoqda [6]. Bunday sharoitda turistlar uchun noqulay vaziyat yuzaga keladi va ularning sayohat tajribasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bilan birga, keyingi yillarda O'zbekistonda ekologik vaziyatni yaxshilash va barqaror turizmni rivojlantirish borasida bir qator chora-tadbirlar ko'rilmoqda. Davlat darajasida qabul qilingan qarorlar, tashkil etilgan maxsus boshqarma va amalga oshirilayotgan xalqaro loyihalar ekologik muammolarni hal qilish va turizmning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi [7] [8] [9].

Ekoturizm, "yashil" texnologiyalar, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik ta'lim kabi yo'nalishlar jadal rivojlanishi O'zbekistonning ham ushbu global tendensiyadan chetda qolmasligini ko'rsatadi. Biroq, bu boradagi sa'y-harakatlarni yanada kuchaytirish, ayniqsa, aholining ekologik madaniyatini oshirish, ularni atrof-muhitni muhofaza qilishga jalb etish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda ekologik muammolarning turizm sohasiga ta'sirini kamaytirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Davlat organlari, turizm kompaniyalari, ekologik tashkilotlar va jamoatchilik birgalikda harakat qilishi lozim. Faqat ushbu muammolarni o'z vaqtida hal etish orqaligina mamlakatda barqaror va mas'uliyatli turizmni rivojlantirish mumkin.

XULOSALAR

O'zbekistonda ekologik muammolar turizm sohasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Ekologik turizmni yanada rivojlantirish, tabiiy hududlar, milliy bog'lar, qo'riqxonalarini muhofaza qilish va ular haqida jamoatchilik orasida keng targ'ibot ishlarini olib borish.

- "Yashil" texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va utilizatsiya qilish tizimini takomillashtirish.

- Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha qonunchilikni yanada takomillashtirish, ekologik normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va ularning ijrosini ta'minlash.

- Aholi va turistlar orasida ekologik ta'lim va targ'ibot ishlarini kuchaytirish, ularni atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatda bo'lishga undash.

Ushbu chora-tadbirlar O'zbekistonda ekologik vaziyatni yaxshilashga va barqaror turizmning rivojlanishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Khasanov, I. (2022). Problems of tourism development in Uzbekistan on the background of global climate change. *International Journal of Tourism and Hospitality*, 6(2), 112-119.

2. World Tourism Organization (UNWTO). (2021). *Sustainable Tourism Development in Uzbekistan*. Madrid: UNWTO.

3. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi. (2022). *O'zbekiston Respublikasining ekologik holati to'g'risida milliy ma'ruza*. Toshkent.

4. Nabieva, D. (2020). The impact of desertification on tourism in Uzbekistan. *Journal of Arid Land Studies*, 30(1), 23-31.
5. Xo'jamurodov, S. (2021). Orol fojiasi: sabablari, oqibatlari va yechimlari [The Aral Sea tragedy: causes, consequences and solutions]. Toshkent: Yangi asr avlodi.
6. Bektemirov, E. (2019). Solid waste management in Uzbekistan: challenges and prospects. *Waste Management & Research*, 37(10), 1018-1024.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 22.02.2019 yildagi PQ-4204-son, <https://lex.uz/docs/-4211813>
8. O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi. (2021). Barqaror turizmni rivojlantirish va ekologiyani muhofaza qilish boshqarmasi. <https://uzbektourism.uz/>
9. United Nations Development Programme (UNDP). (2021). Combating desertification in Uzbekistan: regional cooperation programme for 2021-2024. Tashkent: UNDP.